

Oredništvo i uprava
ZAGREB, Masarykova 28a.
Telefon 87-80

Uredništvo i uprava
za Sloveniju i slovenski del
Julijske Krajinje
LJUBLJANA, Erjavčeva 1a.

ISTRA

**SAJITE DUŽNU PRETPLATU!
NE DOZVOLITE DA PROPADA
OVAJ NAS JEDINI LIST!**

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

OKVIR JUGOSLAVENSKO-TALIJANSKOGA SPORAZUMA

Kada su jugoslovenski novinari bili kod Mussolinija, on im je rekao da će ugovor o prijateljstvu lojalno izvršavati i da talijanska štampa neće više nikada napadati Jugoslaviju. Mussolini je, dakle, lično garantirao izvršavanje pakta prema Jugoslaviji, a to znači da će tako i biti.

Mi se tom prilikom pitamo samo ovo: smatra li se pod nazivom talijansko-jugoslovenski sporazum samo pismeno formuliran, potpisan i ratificiran ugovor, ili se pod tom riječu razumije i sve one izvane obaveze, što je tvorilo kao neki okvir pismenom političkom i gospodarskom ugovoru. Jer, obično, sve to što prati ovske ugovore, sav onaj okvir, to je u neku ruku manifestacija duha pisanih ugovora i putokaz za njihova izvršavanja.

Iz toga okvirac spomenut ćemo, da osvežimo sjećanje, nekoliko karakterističnih momenata, koji nas i sile da pišemo ovaj članak.

Mi se sjećamo da je za vrijeme puta grofa Ciana u Beograd agencija Havasa dala vijest o granicama u kojima će se kretati pisani ugovor o prijateljstvu između Jugoslavije i Italije. Tu vijest je bila donijela sva jugoslovenska i strana štampa. Jedan stavak te vijesti je glasio:

— Izvjesna pitanja, koja interesiraju slovensku manjinu u Italiji.

To se, kako znamo, nije obistnilo, jer u ugovoru nema ni riječi o pitanju slovenske manjine u Italiji, kako glasi originalna Havasova vijest.

Ali ima nešto od toga u izjavama i postupcima. Iza potpisa ugovora grof Ciano je bio primio novinare i bio im je dao ovu izjavu:

Ono što hoćemo da uklonimo, to je prije svega svaki izvor nepovjerenja. Ono što želimo da stvorimo jeste trajno prijateljstvo između naših dviju zemalja. Ju sam uvjeren, da će to imati najpovoljnije reperkusije na pogranično stanovništvo obiju zemalja, koje će stanovništvo od sporazuma zaživjeti kao jedno između Italije i Jugoslavije osjetiti najblagotvornije djelovanje.

Sa svoje strane ja sam obavijestio g. predsjednika Stojadinovića o potrebnim uputstvima, koja su data nadležnim talijanskim vlastima, što se tiče utjecaja i upotrebe srpsko-hrvatskog i slovenskog jezika i u pogledu zaposlenja na istom ovom jeziku.

Prigodom davanja te izjave je grof Ciano izdao iz džepa telegram Mussolinijev uz ovu izjavu:

Imam prijatno zadovoljstvo da vam saopćim, da sam dobio jedan privatni telegram od Duca, u kome me Duca izvještava, da je u čast današnjeg potpisa sporazuma sa Jugoslavijom pušten i ostatak političkih kaznjentica slovenskog porijekla. Kao što je poznato, tih konfiracija bilo je stotinu. Prvi dio bio je pušten povodom sretnog događaja u talijanskoj kraljevskoj porodici. Sada je pušten ostatak od 28 tih osuđenih Slovenaca.

To sve je registrirala i domaća i strana štampa. U prvi mah je interpretirala taj gest tako kao da su pušteni i naši politički zatvorenici, a ne samo konfiranci. Mi smo preko našeg lista razjasnili bili tačno o čemu se radi i poslepeno kako su se konfiranci vraćali, mi smo o tome obavještavali naše čitatelje. Prema tome je naša tvrdnja u početku bila tačna kada smo tvrdili da se radi jedino o političkim konfirancima, a ne o političkim zatvorenima koji su presuđeni. Specijalnoj tribunala osuđeni i koji su nalazili još na izvršavanju kazne.

Kako što se događa kod svakog ugovora između dviju država, da štampa traži ima li još nešto iza toga što nije objavljeno, tako se dogodilo i prigodom sklapanja ovog ugovora. Strana štampa je tražila i te nobičajne anekdote, pišama itd. Obično se u sličnim ugovorima traže anekdote vojničke prirode, ali ovdje, iznimno, nije to bio slučaj. Ovdje su se tražili anekdoti o našoj manjini

u Italiji, pa je tako engleski »Morning Post« bio donio i tu ovu vijest koju smo mi bili prenijeli, a koju je bila prenijela i ostala domaća štampa:

»U dopunskom dijelu ugovora navode se odredbe u pogledu nacionalnih manjina u Italiji, i talijanske manjine u Jugoslaviji. U osnovnim školama učenje manjinskih jezika i opća nastava na tim jezicima bit će dozvoljena. Manjine će također imati pravo da objavljuju knjige i časopise na svom jeziku.«

»A. rumunjski« oficijelni list »Le Moment« od 29. marta je pisao tada i ovo:

»Druga politička koncesija koja je Italija dala Jugoslaviji tiče se jugoslovenske manjine u Italiji. Približno 600.000 Slovenaca i Hrvata, koji žive u Italiji kao kompaktne cjeline, bili su do sada bez ikakvih prava. Sada se čini, da se ta situacija neće produžiti. Sporazum nema, istina, nikakve klauzule u tom pogledu, jer bi takova klauzula bila u suprotnosti sa stanovitim Italije u pogledu međunarodnih obaveza koje se tiču manjina i njihove zaštite. Ali rešpektiranje prava te manjine u Italiji je sada izričito sadržano u izjavama grofa Ciana i u izjavama dr. Stojadinovića. Iz glava da te izjave tvore sastavni dio sporazuma od 25. marta.

Naši čitatelji će se još sjećati opširnih izvadaka iz strane štampe o tom pitanju, koje smo bili prenijeli u istom broju lista u kojem smo objavili i tekst ugovora. Tom prilikom smo bili registrirali i pisanje talijanske štampe i bili smo podvukli neke značajnije pasuse u kojima se govorilo o našoj narodnoj manjini u Italiji. Značajno je bilo pisanje riječke »Vedette« i još nekih listova o nama.

Ako rezimiramo sve gornje, možemo ukratko ustvrditi da je pitanje našega naroda u Italiji zauzelo vidno mjesto prigodom sklapanja tog ugovora, iako nije u ugovoru to izričito apomenuto. Ako sada ustvrdimo da je ona teza ispravna koja kaže da u ugovor spada uvijek i taj takozvani okvir ugovora, kao izjave, obećanja usmena i pismena itd., što vidimo da tvrdi i službeni rumunjski list »Le Moment«, tada dolazimo do zaključka da i pitanje našega naroda u Italiji spada u taj ugovor. Ako od te konstatacije povučemo liniju do zadnjeg autoritativnog obećanja Mussolinijevog jugoslovenskim novinarima, tada dolazimo do zaključka da se ta obećanja odnose na cijeli ugovor, na pisane i u paragrafe formulirane međusobne obaveze i na okvir koji su lično Mussolini i grof Ciano dali tom ugovoru.

Nesklad između forme i sadržaja

Beogradska revija »Javnost«, koju uredjuje Niko Barbulović, donosi 22. o. mj. ovaj članak pod naslovom »Zbližavanje s Italijom«:

Sporazum između Jugoslavije i Italije trebao je da normalizuje odnose između dviju susjednih zemalja, ne dirajući u dosadašnje saveze i obaveze Jugoslavije. Htjeli ostati lojalni prema tom zvanicom tumačenju, mi smo prethodno priznali glavno organa vlasti naše partije, a veselili ćemo se i svakom daljem solidnom zblizanju između obje zemlje, privrednom, kao i kulturnom.

Nakon sklopljenog sporazuma išlo se dalje i ovo što je kroz samih par mjeseci već učinjeno: Upriličeni su izleti iz Italije na zagrebački sajam; u Zagrebu su se vodili razgovori o zajedničkoj talijansko-jugoslovenskoj reviji; u Beogradu je održan sastanak za osnivanje talijansko-jugoslovenskog udruženja; g. Nordio je prokstrario već čitavu našu zemlju; general-Piccoloni je samo stekao Skoplje i Beograd; g. Svetoslav Stefanović je izjavio da se radi na tome, da Jugoslovenski studenti polaze na izobrazbu u Italiju, da vide šta znači fazizam; Čirilo-metodski kor iz Zagreba putuje u trijumfu kroz talijanske gradove; — jedna grupa jugoslovenskih novinara prošla je u najsvetlijem formi čitavo apeninsko poluostrvo, primana od najviših faktora i sa najljepšim govorima; — a već se sprema i zasebna izložba jugoslovenske umjetnosti u Rimu, sliisti milanske Scuole dolaze na gostovanje u Jugoslaviju, ljubljanska opera sprema se na gostovanje u Trst i na Rijeku, i još mnogo sličnih manifestacija i svečanosti...

Medjutim, dok se je za tako kratko vrijeme već toliko napredovalo u manifestacijama, posjedima i svečanostima, u čitavo »Ponedjeljskom Slovencu«, dakle u listu koji nije bez mjerodavnosti,

sti, pod naslovom »Ustrpimo sel« — ovu bilješku:

»Javnosti« donosi taj članak iz »Slovenske« skraćeni. Mi smo ga bili donijeli u broju od 14. maja, pa ga ponovno dopisimo u originalu i radi bolje ilustracije i radi njegove narodite aktuelnosti.

Potripite. Od već strani smo dobili vprašanje, znanj ne navedemo tačno, u čem obično nevolimo, ki tla je po besednih Italijanskih znanjega ministra grofa Ciana ob priliki potpisa prijateljske pogodbe z Italijom u Beogradu dne 26. marca 1937. Italijanska vlada izdala je ni naj rasključio nekatero pravice slovenske in hrvatske narodne manjine v Julijskih Krajinih. Svojim bravcem sporocamo, da nam besedilo istih navodil ni znano, pa da se praktično izvajanje teh navodil sedaj proučimo, pri pokrajinskih oblasteh v Julijskih Krajinih, kar samo po sebi razumljivo zahteva nekaj časa. Nekatero olajšava pa so bile itak že dane in so njih dobre posledice že čutiljo po delcih. Prvanje manjinskega lista, vprašanje manjinskih sol in uporaba manjinskega jezika pred oblastmi pa spada v ono vrsto vprašanj, o katerih smo rekli, da se praktično izvajanje se je proučilo. Resena bodo v zgodnjem času.

Razumijemo i pomajljamo: »Ustrpimo sel« All dobre i solidne su samo one stvari, gdje se sadržina i forma razvija u uporedu, korak u korak. Pa, ako priklje zalista traže da se za sadržinu treba malo i sa formom, — da nam se ne doimamo kao kod forme izgubimo i dah od izražanja, a sa sadržinom da ostanemo još uvijek kod početka; ili da od blještavila forme, možda čak i zaboravimo na sadržinu...

Jer, da na drugoj obali Jadrana umijuju da se udese dočedi i da se pokaže srdačnost, o tome niko, ko pozna slavnu zemlju renesanse, nije trebao dokazati. Dokazi su potrebni za sadržinu; a kad oni dodju, onda je sigurno da gg. Stefanović neće više biti jedini koji će uživati u ovim, inače lijepim manifestacijama...

A dole, da se ustrpimo malko i sa formom!... Ili, da bar saobrazimo tempo sadržine i tempo forme!...

V Bocu su oblasti prepovedale peti v cervki slov. pesmi

Bovec, maja 1937. — (Agis). — V Bocu su oblasti prepovedale peti v cervki slovenske pesmi. Na veliki petek, ko je bil podpisani pakt prijateljstva med Jugoslavijo in Italijo so fašisti razgnali cerkvene pevce, ker so peji slovenske pesmi. Od takrat je petje v bovski cerkvi utihnilo. Zaradi tega postopoma oblast in prepovedi slovenskega petja v cervki so bili domačini zelo razburjeni. A upali so, da bodo oblasti dovolile vsvaj na dan Kristovskega vstajenja peti slovensko. Toda niti to jim ni bilo dovoljeno! Velikonočna procesija se je vila tako otožno in liho, verniki so hodili s sklonjenimi glavami tako, da bi človek lahko mislil, da grede na morišče. Ne pa, da proslavljajo Kristovo vstajenje.

V Istri se bile zadnje čase priobčene neke časopisne vesti, v katerih talažijo na-

KAKO DA OVO TUMAČIMO?

PAPIN DAR DRUŠTVU »ITALIA REDENTA« U ISTRI

Društvo »Italia Redenta« za Istru u Puli priređuje veliku lutriju 31. o. mj. Za tu lutriju se vrše velike pripreme i kupe darovi po cijeloj Italiji. Darove su poslali i ministri Ciano i Alfieri. Društvo se nada da će tom lutrijom sakupiti veću svotu novaca za dječje vrtiće »Italia Redenta« u Istri. Pretejednica za Istru je supruga prefekta Cimoronia. Ona je angažirala cjelokupni stranački upravni i prosvjetni aparat u skupljanju darova. Svi listovi Trsta, Pule i Rijeka donose u svakom broju imena darovatelja.

Tako u puljskom »Corriere Istriano« od 18. o. mj. čitamo u posebnom člančiču da je Sv. Otac Papa poslao komitetu »Italia Redenta« u Puli svoj dar za tu lutriju i to umjenički izradjen križ u skupljenju kožnoj kutiji.

Mislimo da Sv. Otac znađe koji su ciljevi društva »Italia Redenta«. A to sigurno znađu i njegovi najbliži suradnici Talijani.

Mi se pitamo: Kada bi u Dalmaciji postojalo neko društvo za odnarođivanje malih Talijana, bi li se moglo dogoditi da Sv. Otac Papa pošalje dar tome društvu?

SLOVENSKI JEZIK V TRŽAŠKIH ŠOLAH

Trst, maja 1937. Pred kratkim so učitelji na šoli v slovenskem predmestju Trsta, v škednju vprašali otroke, kdo govori doma še slovenski. Otroci so se že razveselili, češ da jim bodo še javili, kdaj se prično tečaji za slovenski jezik. Toda, glej, prišlo je čisto drugače. Vsem, ki so vskali, so dali učitelji knjigo »Il nuovo italiano«. Knjige so nosile še napis »Dono del Duca« (Dučevje dar!).

Podobno se je verjetno zgodilo tudi v ostalih šolah tržaškega predmestja.

SLOVENSKI JEZIK U CRKVAMA?

Sušačke »Primorske novine« donose ovu vijest datiranu iz Trsta 19. o. mj.: »Posljednje utanačenjima između talijanske i jugoslovenske vlade provodi se polaganu uvajdanje slovenskog jezika u crkvene službe. U pojedinim slučajevima založio se je odlučno za upotrebu slovenskog jezika kod pjevanja gorčki nadbiskup Margotti i vlasti iz Rima su dale potrebne dozvole. Medjutim ove dozvole nisu došle još do izražaja uslijed protivljenja u nekim slučajevima lokalnih vlasti, no očekuje se, da će centralne vlasti u Rimu brzo učiniti situaciju jasnom i da će se slovenski odnosno hrvatski jezik vratiti u punom opsegu u upotrebu u crkvama.«

Tu vijest su prenijele još nekoje novine.

Postupak se nije izmijenio

Brgud, maja 1937. — Mi smo bili javili ponašanje našeg kapelana. On je nekoliko vremena poslije sporazuma bio miran i mi smo bili nekako malo oдахnuli, ali u zadnje vrijeme on je počeo ponovno da nas terorizira. Ne samo da nas terorizira u privatnom, nego i u službenom poslu. Tako su nakon sporazuma naši mladići počeli da po našem starom običaju na večer po selu pjevaju, ali on im je to zabranio, jer da to niemu smeta. A u crkvi je prošle nedjelje sa spovedaonice rekao i upozorio, da neka ne mislimo, da i ako je sporazum stvoren, da se mi ne nalazimo u Jugoslaviji, nego u Italiji. Još je rekao, da ono što, je bilo zabranjeno do sada, da će biti i dalje zabranjeno. — Čiđ.

NOVI FAŠIO U MUNAMA

Muna, maja 1937. — U ovdješnjoj štampi čitali smo da će nakon sporazuma sa Jugoslavijom i nama biti nešto bolje, ali u to mi nismo vjerovali, jer do sada se stanje u našim krajevima nije promijenilo. Dapače ide svakim danom na gore. To sadimo po tome što nas se sa svaki malim prekršaj proganja nemilosrdno. Vlasti su vidjele da smo mi narod koji se nedamo tako lahko asimilirati, pa su u našem selu osnivale fašističko društvo. Do sada im to nije nikada uspjelo a nadamo se da ni od ovog novog osnovanog društva neće imati koristi, jer naš narod bježi od toga. Za sada su se u ovo društvo uključili karabinjeri, učitelji i učiteljica a tri naša gostioničara. Učlanili su se oni koji moraju, a drugi nitko. — Čiđ.

UČITELJ S ŠENTVIŠKE GORE POBEGNIL

Toljmin, maja 1937. — (Agis). — S Šentviške gore poročaje, da je tamkašnji učitelj, ki je pred kratkim izbežao novan češ zgnati red odšel brez sledu. Ljudski govornica pravil: da je pobegnil češ mjeo v Jugoslaviju. Vzrok fuge pobege ni znan. Doma je bil nekje iz južne Italije. Pravilo celo, da so imeli nekateri domačini nepriljetnosti zaradi učiteljevega bega, vendar nam podrobnosti niso znane.

